

OBROZENSKÁ ČEŠTINA

Obrany češtiny:

- František Martin Pelcl (ed.): Bohuslav Balbín:
Dissertatio apologetica pro lingua slavonica,
praecipue bohemica, 1775
- Jan Václav Pohl: Pravopisnost řeči čechské, 1756

Bible

nový překlad Nového zákona z r. 1786 (přel. František Faustin Procházka):

„*Tehdy on řekl jim: Jestli hříšník, nevím: jediné (to) vím, že já byl slepý, nyní vidím.*“

Bible Svatováclavská, 1677:

„*Tehdy on řekl jim: jestli hříšník, nevím: jediné vím, že když jsem byl slepý, nyní vidím.*“

Bible kralická, z vyd. 1613:

„*I odpověděl on, a řekl: Jestli hříšník, nevím, než to vím, že byl slepý nyní vidím.*“

mluvnice 1. období NO

- František Bohumil Tomsa: Böhmische Sprachlehre (Česká mluvnice), 1782
 - instr. sg. u M a N na -y nebo -ami/-mi
 - 3.pl. sloves: *oni leží, učí* nebo *oni ležejí, učeji*
- František Martin Pelcl: Grundsätze der böhmischen Grammatik, 1796
 - dvojí l; *p'at = napjal*
 - myti – mejdlo, myslím – smejšlim*
- Josef Dobrovský: Ausführliches Lehrgebäude der Böhmischen Sprache (zkrácený název), 1. vyd. 1809, 2. vyd. 1819
 - jediné l, tvary *pal* bez měkkého p',
 - instr. sg. jmen N a M: *se stromy, s muži*
 - přivl. adj. pouze jmenné tvary (nikoliv *z bratrového domu*)
 - 3. pl. sloves: *oni hledí, honí*, ale jen *oni válejí*
 - pravopis po s, z, c: dat.sg. *knězi, otcí*, adj. *psí, kozí, telecí*, u sloves *prosím, mizím*
ale *zyma, sýť*

Ad Dobrovského vyobrazení v portrétech¹

František Tkadlík (1786-1840), olejomalba z r. 1820

František Horčička (1776-1856), portrét v oleji, 1820

utváření novočeské slovní zásoby

vědecká terminologie

- úspěšné:
 - *poznatek, představa, pojem, věda předmět, časopis, odstín, sloh, úvaha, výrok, nutný, povšechný, totožný, posuzovati, označiti, uskutečniti*
 - rozlišování : *cíl, účel, záměr – stejný, totožný*
 - *nářecí, časování, přídavné jméno, podmět, samohláska, souhláska, báje, cestopis, životopis*
 - *rostlina, savec, nerost, kyslík, prvek, sloučenina, čtverec, trojúhelník, vteřina*
- neúspěšné: *libomudrctví* = *philosophia, umnice* = *logica, krásověda* = *aesthetica, mluvnictví* = *grammatica, dušesloví* = *psychologia, živočichopis* = *zoographia, silozpyt* = *physica*

purismus

- za německé *mord, grunt, handl, plac, pres, retovati* česká synonyma

¹ Lubomír Sršeň, Osobnost J. Dobrovského prezentovaná portréty. In: Josef Dobrovský. Fundator studiorum slavicorum. Slovanský ústav AV ČR. Praha 2003, s. 103-142. Tam i reprodukce.

přejímky ze slovanských jazyků

Panicz i dziewczyna v překladu Václava Hanky

W gaiku zielonem
Dziewczę rwie jagody*;
Na koniku wronem
Jedzie panicz młody.

I grzecznie się skloni,
I s konia zeskokcy:
Dziewczę się zapłoni,
Na dól spuści oczy.

V zeleném hájíku
Děvče rve jahody;
na vraném koníku
panic blahorodý.

I vlídně se skloní,
I s koně seskočí:
Děvče se zaploní,
dolův sklopí oči.

* („bobule“; czarna jagoda = „borůvka“)

- z polštiny: *mihota, následovce* (= následovník), *obřad, úpor, vděk*; odb. názvy: *okres, předmět, horovati, mluvnice*
do běžného jazyka: *rozčíliti, zábavný, vyznačiti*
- z ruštiny: bás. jazyk : *bodrý, hlahol, chrabrý, příroda, ženština*
do běžného jazyka: *obzor, promysl* (= průmysl), *bohatýr, nápěv, nářečí, vkus, záliv*
- jinojazyčné kalky: *cizomluvný* (fremdsprachlich), *vlastnoručně* (eigenhändig),
zákonodárce (Gesetzgeber), *žalozpěv* (Klagesang), *životopis* (biographia),
světaobčanství (kosmopolitismus)

Josef Jungmann: Slovník česko-německý, 1835-1839, 5 dílů, 4689 stran

stav jazyka v první třetině 19. století

hláskosloví:

- bez protetického *v-*, *krásný, mléko*
- kvantita: *mílo*, gen.pl. *chvíl, strán*

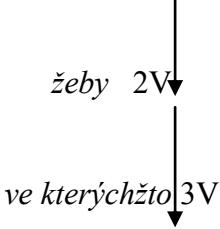
syntax:

- humanistická - jazyk Palackého:
 „Neb ačkoli my toho jistiti nechceme, žeby národové vůbec tělesnou a mravní povahu svou brali ze spůsoby, polohy a povětrnosti zemí těch, v kterýchžto přebývají: předce také zapírat nemůžeme, ano na jevě jest, že příležitosti, pohody a nehody, jež země každá z přirození svého naskytuje, mocně působí v rozvíjení se a ve směru života národního.“

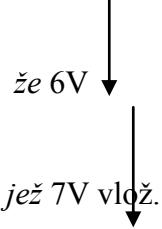
dvojice a trojice synonym či komplementárních výrazů

Ačkoli 1H

předce 4H + ano 5H vlož.

:

vývoj pravopisu

1. analogický pravopis (Dobrovského mluvnice)
 - *i/y* po *s* a *z* uvnitř slova dle etymologie: *zisk*, *získati*, *silný*, *síla*, ale *syn*, *sýr*
 - *uzříti*, *úzký* – dříve psáno s *v*-
2. tzv. skladná oprava
 - *její největší galeje* místo *gegj neywětšj galege*
 - *v* místo *w*, *ou* místo *au* (*vyučiti*, *jednou* místo *wyvčiti*, *jednau*)

nářeční diferenciace

- návrhy Františka Trnky: ó místo ú (*bóh*, *kóň*, *vól*),
ulicu, ak. *ulicu*